



<http://dx.doi.org/10.16926/sn.2022.18.13>

Received: 12.07.2022

Accepted: 30.07.2022

MYKOŁA ZYMOMRYA

<https://orcid.org/0000-0002-7372-4929>

(Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. I. Franki
w Drohobyczu, Drohobycz, Ukraina)

e-mail: zimok@ukr.net

JAN GRZESIAK

<https://orcid.org/0000-0003-2898-4075>

(Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie, Konin)

e-mail: jang@amu.edu.pl

IVAN ZYMOMRYA

<https://orcid.org/0000-0003-3211-8268>

(Użhorodzki Uniwersytet Narodowy,
Użhorod, Ukraina)

e-mail: kaf-translation@uzhnu.edu.ua

**U PODSTAW GENEZY JĘZYKOWEGO OBRAZU „WIECZNEGO
POKOJU”. RECENZJA MONOGRAFII PT. *JĘZYKOWY OBRAZ
WIECZNEGO POKOJU W TEKSTACH ABBÉ DE SAINT-
PIERRE’A (1658–1743)* AUTORSTWA ANDRZEJA
SKWARY, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU
HUMANISTYCZNO-PRZYRODNICZEGO IM. JANA
DŁUGOSZA, CZĘSTOCHOWA 2021, SS. 236**

Jak cytować [how to cite]: Zymomrya, Mykoła, Jan Grzesiak i Ivan Zymomrya. „U podstaw genezy językowego obrazu «wiecznego pokoju». Recenzja monografii pt. *Językowy obraz wiecznego pokoju w tekstach abbé de Saint-Pierre’a (1658–1743)* autorstwa Andrzeja Skwary, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza, Częstochowa 2021, ss. 236”. *Studia Neofilologiczne. Rozprawy Językoznawcze*, vol. 18, 2022, ss. 227–232.

Rosnące zainteresowanie problematyką wiecznych obrazów i wiecznych tematów jest całkiem naturalne w kontekście wyzwań doby transformacji.

Stąd szczególnego znaczenia nabierają podstawy archetypowych cech koncepcji wiecznego pokoju – są one odzwierciedlone w tekstach słynnego francuskiego publicyisty Charlesa Iréné Castel de Saint-Pierre'a (1658–1743). Chodzi o jego dzieła, przede wszystkim *Projekt wiecznego pokoju* (1713), a także *Refleksje na temat polisynodii* (1718). Andrzej Skwara jako autor recenzowanego tutaj dzieła postawił przed sobą nowe i istotne społecznie cele polegające na analizie/eksplikacji zagadnienia „wiecznego pokoju” na tle „wiecznego tematu”, szerzej – poprzez pryzmat obrazu językowego, czyli bezpośrednio w strukturach tekstowych twórcy *Projektu wiecznego pokoju*.

Autor recenzowanej monografii zyskał uznanie wśród współczesnych badaczy dziedzictwa duchowości opata Saint-Pierre'a. Istotnym elementem na stronach omawianej książki jest postać samego pisarza, którego osobowość jest przedstawiona w jego dziennikarskich przemówieniach, a w tym: jego intelektualna głębia, poczucie piękna świata i człowieka jako dzieła samego Boga Stwórcy. Co bardzo istotne, Autor przedstawił językowy obraz wiecznego pokoju, reprezentowany przez opata na tle elementu językowego, jednocześnie wykazując subtelne zrozumienie duchowości i potrzeb ówczesnej epoki. Niewątpliwie interpretacja słów opata de Saint-Pierre'a zaproponowana przez Autora recenzowanej monografii jest nowatorska. Przede wszystkim chodzi o innowacyjną propozycję ustanowienia międzynarodowej organizacji wspierającej pokój, stworzenia humanistycznych podstaw tej inicjatywy. Można to również rozważyć w sposób kontekstowy, porównując traktat *O zatwierdzeniu pokoju między chrześcijanami* Jerzego z Podiebradów (1420–1471) i traktat *Nowe wizje lub refleksje na temat statusu, który dają możliwości i środki do ustanowienia uniwersalnego pokoju i wolności handlu na świecie* Emerica Crucégo (1623). Takie porównanie świadczy o różnych podejściach do próby sformułowania tych aspiracji. Ostatni z wymienionych autorów zainspirował wiele pokoleń do ofensywy w dążeniu do wiecznego pokoju, pojmowanego dynamicznie. Dlatego nie jest zaskakujące, że wszystko to naturalnie wpłynęło na poglądy J.J. Rousseau i I. Kanta.

Struktura monograficznego dzieła Andrzeja Skwary jest adekwatna do celu, jaki sobie stawia, tj. przedstawienia szczegółowego i przekonującego obrazu wiecznego pokoju w tekstach opata de Saint-Pierre'a. Oczywiście, pomysł zwrócenia uwagi na takie figuratywne i tematyczne stałe, jak temat obrony wiecznego pokoju, a także wolność woli, wskazuje tutaj jednocześnie na militarne, ale i chrześcijańskie motywy. Dla Andrzeja Skwary ważne jest, aby znaleźć i wskazać moralny imperatyw Saint-Pierre'a. I tutaj nasuwa się refleksja dotycząca semantycznej otwartości obrazu wiecznego pokoju, ponieważ jest to archaiczny obraz podstawowy w formie znaczenia tego znaku jako symbolu w przestrzeni traktowanej całościowo.

Recenzowana praca w swej strukturze (264 strony) zawiera wprowadzenie oraz cztery sekwencje tematyczne, noszące tytuły:

- 1) „Językoznawczy obraz świata jako kognitywne narzędzie analizy pojęć” (s. 5–25);
- 2) „Twórczość opata de Saint-Pierre’a na tle specyficznych cech Oświecenia francuskiego” (s. 27–88);
- 3) „Projekt wiecznego pokoju autorstwa opata de Saint-Pierre’a” (s. 89–95);
- 4) „Językowy obraz wiecznego pokoju w ujęciu opata de Saint-Pierre’a” (s. 97–140).

W dalszej części monografii zamieszczone są obszernie interpretacje oraz wnioski autorskie, na końcu zaś bibliografia oraz dodatki/załączniki o wymowie naukowo-praktycznej (s. 141–231).

Publikacja jest bardzo wartościowa, ponieważ zawiera pierwsze tłumaczenia analizowanych tekstów na język polski. Badania są ściśle podporządkowane celowi. Jest nim kompleksowa analiza obrazu wiecznego pokoju w tekstach opata de Saint-Pierre’a przedstawiona jako koncepcja mająca na celu regulację pokojowego współistnienia narodów w państwach europejskich. Bez przesady można argumentować, że w naukowym rozumieniu koncepcji wiecznego pokoju nikt poza Autorem nie umieszcza tego obrazu w tak szerokim kontekście badawczym, w szczególności biorąc pod uwagę ideę wiecznego pokoju de Saint-Pierre’a. Oczywiście jest, że nie było to w ogóle możliwe w obliczu wizji i opisu świata w Europie XVIII w., a w szczególności – we Francji.

Dobrze, że Andrzej Skwara jako naukowiec nie tylko zauważył zmienność archetypowej koncepcji wiecznego pokoju, ale także podkreślił intelektualną fabułę projektu zaproponowanego przez de Saint-Pierre’a. Warto wspomnieć, że Autor umiejętnie wykorzystał różne podejścia metodologiczne, a w szczególności metodę kognitywną, do analizy jednostek morfologicznych SO – opozycji leksykalnej, takich jak: własne–obce, itp. Badacz z powodzeniem przeanalizował zawarte w tekstach wiodące postulaty teoretyczne, które stanowią podstawę projektów wspomnianego autorytatywnego przedstawiciela Oświecenia. Opat de Saint-Pierre po raz pierwszy, a zarazem w sposób kompleksowy, przedstawił koncepcję prawdziwej federacji państw europejskich w syntetycznie zatytułowanym tekście: *Project pour rendre la paix perpétuelle en Europe* i krótki opis tego projektu z 1729 r. *de Paix Perpétuelle...*

Na szczególną uwagę zasługuje pierwsza część monografii – „Językoznawczy obraz świata jako kognitywne narzędzie analizy pojęć”, a w tym dobór metodologicznych podstaw badań językowych, włączając w to techniki i narzędzia badawcze. Autorska koncepcja podejścia metodologicznego umożliwiła badaczowi przedstawienie istoty wizji wiecznego pokoju w kategoriach opisu kognitywnego. Analiza konkretnych prac bezpośrednio wzbogaca istniejące badania dotyczące zmian i modyfikacji w polifonicznym

modelu wojny i pokoju (J.J. Rousseau, 1761; K. Skrzetuski 1775; F. Lemoine, J. Tanguy, 1789; i inni). Jest to bardzo udana próba ukazania genezy idei wiecznego pokoju w przestrzeni czasowej określonej epoki kulturowej i historycznej.

Natomiast drugi rozdział jest poświęcony analizie porównawczej faktów definiujących życie i pracę opata de Saint-Pierre'a oraz związanych z nimi zdarzeń.

Jednocześnie warto zwrócić uwagę na znaczenie trendów z punktu widzenia retro- i perspektywy, a także na tradycje ustanowione w ośrodkach artystycznych i naukowych. Wszystko to jest przedstawione na tle środowiska, w którym żył i tworzył. Kluczowym atrybutem postaci był kompleks cech związanych z epoką francuskiego oświecenia, a nie tylko z wyznaczoną rolą Francji jako wiodącego kraju w europejskiej przestrzeni politycznej i kulturowej.

Trzeci rozdział ujawnia wartości artystyczne tekstów opata de Saint-Pierre'a na tle cech języka francuskiego, charakterystycznego dla XVIII wieku. Ukazuje to pełniejszy wymiar jego dziedzictwa w świetle lingwistycznego obrazu wiecznego pokoju. Można powiedzieć, że Autor bada dzieło przez pryzmat archaizmów językowych, a tym samym dokonuje analizy semantycznej poszczególnych idei aksjologicznych czy starożytnych legend.

Rozdział czwarty, naszym zdaniem, jest decydujący w kontekście rozumienia i egzemplifikacji celu badawczego. Przedstawia lingwistyczny obraz wiecznego pokoju w koncepcji opata de Saint-Pierre'a. Kulminacyjny punkt rozwoju osiągnął w hipostazie możliwego ustanowienia związku państw europejskich w celu zagwarantowania pokojowego współistnienia narodów. Podkreślono także krytyczną pozycję/postawę opata de Saint-Pierre'a wobec równowagi sił w Europie. Ten motyw paradygmatu podkreśla doniosły głos pragnienia pokoju w skali transformacji systemowej.

Opiniowana monografia posiada zarówno wymiar intelektualny, jak i aksjologiczny. Ma ona charakter interdyscyplinarny, łączący systemowo wiedzę historyczną i polityczną z badaniami językowymi w zakresie obrazu wiecznego pokoju na równoległych poziomach: utopia–antyutopia, czyli w odniesieniu do ogólnej tradycji kulturowej w piśmiennictwie europejskim. W ten sposób badacz mówi o takiej koncepcji, która zapewnia obiektywny program działania. Dzieło nie budzi zastrzeżeń odnośnie do zastosowanej metodologii, tj. podejścia kognitywnego w procedurach badawczych i konceptualizacji wiecznego pokoju. Takie narzędzia wydają się efektywne i poprawne pod względem metodologicznym. Dzięki temu możliwe stało się urzeczywistnienie koncepcji, a na tej kanwie możliwe stało się także przeprowadzenie szeroko zakrojonych badań semantycznych poprzez pryzmat badania programu osiągnięcia wiecznego pokoju w aktywności międzypaństwowej. Tutaj potencjalne znaczenie stworzenia Unii Państw Europejskich

w celu zagwarantowania pokojowego współistnienia narodów jest integralną częścią wiecznego pokoju zaproponowanego przez opata Saint-Pierre'a. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na aspekty niepokojących i niebezpiecznych wydarzeń związanych z działaniami wojennymi wszczętymi przez Rosję wobec Ukrainy – tym bardziej w obliczu tzw. pokojowego współistnienia w skali ogólnoświatowej.

W trakcie analizy badanego materiału Andrzej Skwara z powodzeniem wykorzystał różne aspekty prawa międzynarodowego i instytucji międzynarodowych. Analiza transformacji obrazu wiecznego pokoju opiera się na połączeniu metody porównawczej i typologicznej, co umożliwiło dostrzeżenie gradacji, zmian ewolucyjnych w dobie globalizacji w kontekście europejskiej przestrzeni kulturowej, biorąc przy tym pod uwagę europejskość przestrzeni kulturowej czy odbiór pacyfistycznych nastrojów. Ten ostatni miał miejsce na przestrzeni wielowiekowych dziejów w wielu krajach europejskich. Autor słusznie zwraca uwagę na wartości, którymi kierował się Saint Pierre, a także na semantyczną analizę jego indywidualnych cech aksjologicznych, wplatając je w system wartości oferowany przez wieczny pokój. To odzwierciedla wykazanie dobrych intencji w imię harmonii między narodami. Ważny w mniemaniu Autora jest fakt odrzucenia „nieczystej władzy” (w tym sensie warto wspomnieć o wydaniu placu w historii „strasznej zemsty” Nikołaja Gogola).

Autor monografii jako badacz ujawnia esencję planu opata Saint-Pierre'a, przedstawiając swoją wizję i poglądy na tle francuskiego oświecenia. Francja bowiem była zaangażowana w działania na rzecz zawarcia pokoju w przestrzeni europejskiej, co jednak nie zostało docenione, ale idea prawdziwego i wiecznego pokoju w systemowym, pokojowym współistnieniu narodów pozostawała wciąż aktualna. W końcu w uniwersalnej koncepcji można dostrzec uniwersum wartościowych zasad związanych z rozwojem poziomu życia społeczeństw w duchu pokoju i pojednania.

Mimo podkreślonych wyżej wartości, recenzowana monografia mogłaby w większym stopniu obejmować doświadczenia opata de Saint-Pierre'a, jego podejście do duchowego i samozachowawczego pojmowania człowieka i narodów poprzez pryzmat uniwersalnej formuły funkcjonowania językowego obrazu wiecznego pokoju. Naszym zdaniem wartościowe byłoby przedstawienie pogłębionej analizy postawy opata Saint-Pierre'a w powiązaniu z interpretacjami głoszonymi przez jemu współczesnych i przedstawicieli kolejnych pokoleń, przede wszystkim tych, którzy traktowali koncepcję wiecznego pokoju jako czynnik paneuropejskiego postępu duchowego. W tym względzie istotna jest nie tylko wewnętrzna logika elementów „ustanowienia wiecznego pokoju w Europie”, ale także jednoczące konstrukcje koncepcji na tle problemów językowych. Jednak jego językowa i ukształtowana ciągłość, w tym na poziomie stałych wartości kognitywnych, nie jest dogłębnie

przeanalizowana przez Autora monografii. Z tego punktu widzenia warto byłoby przedstawić przynajmniej niektóre z przepisów wskazanych w interpretacji polskiego badacza, bezpośrednio w tekście czwartego rozdziału. To wyraźnie służyłoby jako format badań ewaluacyjnych na temat twórczości opata de Saint-Pierre'a. Wskazane byłoby też zamieszczenie indeksu rzeczowego czy indeksu nazwisk – tym bardziej wobec międzykulturowej i społecznej wymowy recenzowanego dzieła „Obraz lingwistyczny wiecznego pokoju w tekstach opata de Saint- Pierre'a (1658–1743)”.

Są to tylko sugestie, które nie umniejszają wartości teoretycznej, metodologicznej i utylitarnej recenzowanej monografii. Uwzględnienie zaś tych sugestii spowodowałoby zwiększenie objętości książki, o czym decyzje podejmuje zwykle nie tylko autor dzieła.

Dobrze, że problematyka poruszana w opiniowanej książce domyślnie wskazuje na wieloaspektowość edukacji w relacjach interpersonalnych i komunikacyjnych funkcjonujących w całości mechanizmów procesów edukacyjnych w poszczególnych krajach i we współpracy międzynarodowej.

Recenzowana monografia posiada walor erudycyjny. Jest też niewątpliwie ważkim głosem w dyskusji nad kształtem, uwarunkowaniami, a także nad aktualnością kształtowania kompetencji językowych nauczycieli oraz nauczycieli akademickich – zwłaszcza w kontekście ograniczania, a nawet likwidowania patologii i anomalii w praktyce współczesnej edukacji na rzecz wiecznego pokoju.

Książka charakteryzuje się czytelną i przejrzystą strukturą, problemowym oraz logicznym układem treści; posiada wyrazisty kształt tematyczny. Rozważania w poszczególnych rozdziałach i podrozdziałach obfitują w cytowane teksty, skądinąd bardzo istotne i ważne, przy czym więcej uwagi można było poświęcić interpretacji oraz uogólnieniom (wywodom), a także wartościowaniu i wysuwaniu własnych tez i rekomendacji w wymiarze aksjologicznym, metodologicznym, a także metodycznym.

Jest to książka bardzo potrzebna nie tylko ze względu na jej walory teoretyczne, ale także z uwagi na jej wymowę prakseologiczno-pedeutologiczną. W tym kontekście szczególne wartości należy przypisać profesjonalnym formom wspierania i wspomagania nauczycieli w pełnieniu przez nich niezwykle złożonych i odpowiedzialnych, doniosłych społecznie ról zawodowych. Tym samym opiniowana rozprawa przyczynia się do rozwoju teoretycznych podstaw edukacji obywatelskiej. Staje się to możliwe w sytuacjach, w których tzw. dwujednia teorii i metodyki praktycznej znajduje swoje odzwierciedlenie w edukacji i w naukach o niej, pozostających w synergii z niezwykle istotnymi obszarami wiedzy naukowej leżącej u podstaw rozważań Autora zawartych w opiniowanej książce.